

УДК 159.928:378.015.311:61

Р. В. СЛУХЕНСЬКА

кандидат педагогічних наук

Т. В. ПАСЬКО

старший викладач

ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”, м. Чернівці

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА ФАКТОРИ АКТИВІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито сутність дефініції “творчий потенціал майбутнього лікаря”; висвітлено наукові підходи до розуміння феномену творчості як одного з основних концептів процесу формування творчого потенціалу особистості; теоретично обґрунтовано фактори активізації потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Ключові слова: творчий потенціал, активізація, майбутній лікар, професійна освіта, творча самореалізація.

Здоров’я нації та перспектива розвитку суспільства значною мірою залежать від професійної компетентності й творчого потенціалу майбутніх лікарів, від їхнього глибокого усвідомлення свого призначення, функцій і соціальних ролей. Потреби соціуму диктують вимоги до професійної підготовки фахівців, у тому числі медичних працівників.

Очікування зводяться до потреби у випускниках вищих медичних закладів, які матимуть не лише якісну професійно-медичну підготовку, будуть не тільки висококваліфікованими лікарями, а й творчими особистостями, з неординарними підходами до виконання професійних завдань, із ціннісними орієнтирами та прагненням до професійного самовдосконалення впродовж усього життя, лікарів, які здатні до самореалізації в умовах жорсткої конкуренції ринкових відносин – цим підкреслюється актуальність порушеної в статті проблеми.

Мета статті – розкрити сутність дефініції “творчий потенціал майбутнього лікаря”, висвітлити наукові підходи до розуміння феномену творчості як одного з основних концептів процесу формування особистості, окреслити фактори активізації творчого потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Упродовж багатьох років ця тема цікавить цілу когорту українських та зарубіжних учених. Зокрема, дослідження в цій царині належать В. Андреєву, В. Андрущенку, С. Архангельському, С. Батишеву, М. Євтуху, І. Зязюну, А. Марковій, Н. Ничкало, О. Новікову, О. Пехоті, П. Пономарьову, З. Решетовій, С. Сисоєвій та ін.

Специфіку професійної підготовки лікарів окреслили В. Андронов, О. Білібін, Ю. Віленський, І. Вітенко, О. Грандо, В. Дуброва, В. Менделе-

вич, О. Орлова, Ю. Остраус, Л. Пиріг, Ф. Портнов, М. Тимофієва, О. Уваркіна, Е. Чугунова та ін.

Розвитку творчого потенціалу особистості та пошуку шляхів його активізації присвячені філософські розробки А. Арнольдова, М. Барга, Г. Батищева, М. Бердяєва, В. Біблера, В. Губіна, Б. Кедрова, О. Чаплигіна, І. Шпачинського та науково-педагогічні розвідки Є. Адакіна, М. Дяченко, І. Зязюна, В. Клименка, В. Кременя, В. Моляко, Я. Пономарева В. Рибалки, В. Роменця, Р. Цокура та ін.

У результаті аналізу досліджень, що стосуються професійної підготовки медичних працівників у ВНЗ, можна зробити висновок, що наразі відсутні наукові розвідки, що широко окреслюють фактори активізації творчого потенціалу майбутніх лікарів під час навчання їх у вищих медичних навчальних закладах.

Активізація творчого потенціалу студентів, у тому числі майбутніх лікарів, залежить від багатьох чинників, як зовнішніх (соціальні, політичні, економічні, культурні трансформації в суспільстві, діяльність освітніх закладів, засобів масової інформації, взаємодія з іншими освітніми та неурядовими організаціями), так і внутрішніх (спілкування з однолітками, емоційний клімат в об'єднанні, ідеологія, характер відносин, творчий, культурний та духовний потенціал, навички членів субкультури студентів).

Згідно з принципами медичної деонтології розвиток духовних та моральних якостей майбутніх лікарів, формування їхніх креативних здібностей відбувається на духовному й особистісному рівнях з урахуванням потреб самих студентів, базуючись не лише на засадах медичної етики, а й творчій самореалізації, самовдосконаленні, нормах поведінки.

У педагогіці під час вивчення феномену творчості увага акцентується на новизні та суспільній значущості результатів творчої діяльності як основних її критеріїв. Під творчістю в педагогіці розуміють процес засвоєння матеріальних та духовних цінностей, створених людством, під час якого відбуваються формування й розвиток творчої особистості.

Творчість, за визначенням А. Брушлинського, – це відкриття невідомого, створення сучаснішого, подолання стереотипів і шаблонів. На думку Л. Виготського, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна, головним у творчості є виникнення і розвиток нових структур, досі не пізнаного знання, модерніших способів діяльності, під час якої створюється дещо нове, оригінальне, що потім входить в історію розвитку не тільки самого творця, але й науки, мистецтва тощо.

Творчість є феноменом цілісної особистості. Найбільша потреба особистості, яка визначає зміст її життя і значущість її Я, – це прагнення через творчу діяльність реалізувати свої внутрішні творчі резерви й здібності. Поняття про креативну особистість містить у собі ідею самотворення, її можливості розвивати свій творчий хист у процесі власних творчих зусиль, які запускають механізм позитивного зворотного зв'язку, під час якого щось створюється та розвиваються власні креативні можливості людини.

Виходячи з вищезгаданих дефініцій, можна тлумачити творчість як процес людської діяльності, результатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, це вища форма активності та самостійності діяльності особистості, це джерело розвитку окремої людини й суспільства загалом.

Поняття “особистість” тлумачать по-різному, що зумовлено протилежними поглядами щодо її розвитку: одна група вчених стверджує, що кожна особистість формується й розвивається відповідно до її вроджених здібностей, а соціальному середовищу відводить незначну роль; інша вважає особистість цілком сформованим у ході соціального розвитку продуктом, зовсім не враховуючи при цьому вроджених здібностей особистості.

У сучасних умовах “проблема якості освіти поступово утверджується як головний критерій порівняння ефективності, ширше – життєздатності не тільки освітніх, а й соціальних систем” [2]. У соціальному вимірі освіта стає підсистемою суспільства, яка домінує й визначає рівень і якість розвитку економіки та праці; виступає стратегічним ресурсом функціонування державних і політичних структур; є фундаментальною засадою соціалізації особистості [1]. Суспільство наразі потребує висококваліфікованих лікарів з інтелектуально розвинутим професійним світоглядом, високим рівнем творчого потенціалу, лікарів, які здатні самостійно й виважено приймати рішення в теоретичній сфері своєї діяльності [11, с. 254].

На розвиток творчого потенціалу майбутнього лікаря впливають різні чинники. Фактори впливу різних на розвиток особистості вивчали психологи (Л. Божович, Д. Ельконін, Л. Виготський тощо) та педагоги (С. Козлова, І. Мудрик, Т. Поніманська, М. Фіцула, І. Ящук та ін.), причому дехто з них (С. Козлова, Т. Поніманська) як фактори розвитку особистості визначають спадковість, середовище й виховання, тобто біологічні та соціальні чинники.

Так, наприклад, А. Мудрик [8] серед факторів розвитку особистості виокремлює мегафактори (космос, планета, світ), макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава), мезофактори (місцевість і тип поселення, засоби масової інформації, належність до певної культури) та мікрофактори (сім’я, група ровесників, виховні організації, мікросоціум).

Формуючи сприятливе середовище як підґрунтя формування індивідуальності, яке мало б забезпечувати особистість чи групу об’єднаних спільною метою людей (наприклад, академічна група у навчальному закладі тощо, основним завданням яких є стати професіоналами з їхньої спеціальності), суспільство зміцнюється, будує основу та організовує широку перспективу на потенційне майбутнє зростання та розвиток. Модернізація соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних підвалин зумовлює пошук якісніших підходів до вдосконалення освіти.

Відтак, структурними компонентами педагогічно комфортного середовища є творча доброзичлива атмосфера, ситуація успіху, імпровізація (як уміння сфокусувати сили душі й розуму, запаси пам’яті, відсутність ком-

плексів щодо творення нового, щодо свіжих поглядів, зорієнтованість на постійне зростання, прагнення до якого має бути підтримано сім'єю, групою за інтересами, середовищем, суспільством), що має стати пусковим механізмом у складному процесі активізації творчого потенціалу студентів.

Найкомфортнішим та найнеобхіднішим освітнім середовищем для підготовки майбутнього лікаря зокрема, для формування й розвитку його духовно-творчого потенціалу є медичне середовище, в якому панують творча атмосфера, висока культура професійного діалогу, динаміка дискусії й пошуку істини, педагогічне співробітництво “викладач – студент”, духовна взаємодія та безперервне збагачення досвіду професійної лікарської практики.

Проте ми не можемо достеменно стверджувати, що чинна медична освітня сфера достатньо враховує вплив індивідуальних особливостей студентів на процес особистісного становлення майбутнього лікаря. Розвиток, покращення й поглиблення вивчення та усунення проблем у цій галузі має бути пріоритетним на державному рівні. Якщо уряд намагається налагодити сучасне відповідне медичне обслуговування висококваліфікованими медичними працівниками, то спершу потрібно покращити професійний вишкіл майбутніх лікарів, запроваджувати новітні підходи викладу матеріалу у медичних закладах.

Поряд із цим надзвичайно важливим залишається питання достойної підготовки тих, хто навчає, хто доносить знання до студентів. Тому повинні бути створені незалежні комісії для перевірки рівня володіння й умінь викладати спеціальності медичних наук (адже методика тут надзвичайно важлива) у відповідних університетах. Викладач повинен не лише досконало володіти своїм предметом, а й мати необхідні навички спілкування із студентською аудиторією, володіти цілим комплексом психологічних методик для умотивування навчального процесу. Позаяк професійне становлення особистості як суб'єкта праці й здоров'я нації в цілому є не тільки індивідуальною потребою, а й формою реалізації власних амбіцій. Професійна підготовка психологічно сформованого першокласного лікаря пов'язана не так з неуспішним навчанням, як із завадами на шляху до професіоналізації фахівця з медицини.

Індивідуальність викладача є дієвим чинником формування особистості майбутнього лікаря XXI ст., бо ніщо так не спонукає студента до професійного самозростання, як власний приклад професіонала-наставника. Адже діяльність викладача вищого навчального закладу є специфічним різновидом творчої інтелектуальної праці, що, насамперед, сфокусовано в доборі методів реалізації мети й завдань, поставлених державою перед вищою школою: забезпечення ефективності навчально-виховного процесу; озброєння майбутніх фахівців спеціальними знаннями (у нашому випадку знаннями з цілої низки медичних галузей); налаштуванню студентів до самостійного отримання максимальної інформації за короткий час і розвитку творчого мислення й вміння знаходити шляхи виходу з нестандартної чи

складної професійної ситуації; виховання різнобічної, досвідченої й культурної людини як представника медичної спільноти.

Механізмами реалізації потреб у творчій діяльності для саморозвитку, самовдосконалення, а також мотивами, серед яких на першому місці мають перебувати ті, що пов'язані зі змістом обраної професії, має управляти держава як орган, що зацікавлений у якісній сфері медичного обслуговування, тому що формування особистості майбутнього працівника як творчої індивідуальності в процесі навчання відбувається лише тоді, коли освітній процес, що здійснюється на основі особистісно орієнтованої професійної настанови, створює благодатні умови для якісного оволодіння цілісним досвідом, у нашому випадку медичної професії. Лише за таких умов майбутній фахівець у процесі отримання знань та набуття навичок індивідуально, творчо поєднує основні ланки попередніх досліджень, засвоює культуру, творчий досвід професійної діяльності в певній галузі.

У ситуації ідеальної освітньої моделі держава зобов'язана надати право на індивідуальний розвиток та професійне зростання, отримання знань усім учасникам освітнього процесу: як студенту, який прагне здобути професію й стати високооплачуваним першокласним професіоналом (у сучасних ринкових умовах, за даними соціального опитування, зарплатня є одним із вирішальних чинників обрання професії), так і викладачу, який уже вклав у себе як професіонала чимало зусиль та коштів, тому бажає достойних умов праці та її оплати, широкого поля для розвитку професійних ідей і прагнень.

На наше переконання, факторами, що зумовлюють формування творчого потенціалу майбутнього лікаря, є:

- потреби соціуму в порядних, висококваліфікованих медичних працівниках, психологічно та соціально готових до лікарської діяльності в нових умовах і здатних до постійного професійного самовдосконалення;
- глобалізація цілей освіти (створення європейського наукового та освітнього простору для підвищення конкурентоспроможності й мобільності випускників вищих медичних навчальних закладів на європейському ринку праці);
- посилення ролі особистісних якостей (духовність, професійна гнучкість, ініціативність, сприйнятливність до нового, творче (клінічне) мислення, комунікабельність, які необхідно постійно розвивати й вдосконалювати).

Одним із факторів активізації творчого потенціалу майбутнього лікаря є самостійність у набутті знань. Навчити студента самостійно оволодівати необхідними знаннями, формувати й розвивати в собі вміння та навички, допомогти йому стати активним – одне з важливих завдань вищої освіти, у тому числі медичної.

Надзвичайно важливим чинником активізації творчого потенціалу особистості майбутнього лікаря є впровадження нових педагогічних технологій для підготовки майбутніх лікарів у вищих медичних навчальних закладах, а також спрямування вектора медичної освіти на формування га-

рмонійно та всебічно розвиненої особистості, зростання творчої активності й самостійності.

Висновки. Отже, в умовах ринкової економіки, коли надання медичних послуг стає площиною високої професійної конкуренції та висуваються нові вимоги до особистості лікаря, зростає потреба в активізації духовного потенціалу майбутніх лікарів ще під час їхнього навчання у ВНЗ, а відтак – і визначення чинників впливу на цей процес. Таким чином, сьогодні гігієна духовного здоров'я так само необхідна для життя, як і здоров'я фізичне, тому надзвичайно важливим є завдання навчити майбутнього лікаря творчо мислити, дискутувати, чітко висловлювати й доводити свої погляди, шукати найоптимальніші шляхи вирішення проблеми.

Список використаної літератури

1. Білоус О., Маслова-Лисичкіна Н. Глобалізація розвитку і соціальна безпека. *Вісн.* 2001. № 5. С. 22–44.
2. Вікторов В. Г. Регулювання якості освіти як філософсько-освітня проблема : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2006. 30 с.
3. Гагин Ю. А. Концептуальный словарь-справочник по педагогической акмеологии : учеб. пособие. 2-е изд. Санкт-Петербург, 2000. 222 с.
4. Гиппократ. Избранные книги. Москва ; Ленинград : Гос. изд-во биол. и мед. лит., 1936. 736 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Знання, 2005. 486 с.
6. Лошакова Т. Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении : монография. Екатеринбург, 2001. 416 с.
7. Моисеев В. И. Медицина и философия: нужны ли они друг другу. *Трудный пациент*. 2007. № 3. Т. 5. С. 58–60.
8. Мудрик А. В. Социологизация человека : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Академия, 2006. 304 с.
9. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад ; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. Москва : Большая Российская энциклопедия, 2003. 528 с.
10. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А. Межериков ; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. Москва : ТЦ Сфера, 2009. 448 с.
11. Ющенко Ю. П. Деякі аспекти викладання філософії у вищих медичних навчальних закладах. *Актуальні проблеми сучасної медицини. Вісник української медичної стоматологічної академії*. 2013. Вип. 2 (42). Т. 13. С. 253–255.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017.

Слухенская Р. В., Пасько Т. В. Творческий потенциал личности студента высшего медицинского учебного заведения и факторы активизации в процессе профессиональной подготовки

В статье раскрыта сущность дефиниции “творческий потенциал будущего врача”, освещены научные подходы к пониманию феномена творчества как одного из основных концептов процесса формирования творческого потенциала личности, теоретически обоснованы факторы активизации творческого потенциала будущих врачей во время обучения их в высших медицинских учебных заведениях.

Ключевые слова: творческий потенциал, активизация, будущий врач, профессиональное образование, творческая самореализация.

Slukhenska R., Pasko T. Student's Creative Potential at Higher Medical Educational Institutions and the Enhancing Factors in the Professional Training Process

This article demonstrates the essence of "the future doctor creative potential", reports the scientific approaches of understanding the creativity phenomenon as one of the key concepts in the process of individual creative potential formation, theoretically proves the factors that activate spiritual and creative potential of future physicians during their training at higher medical educational institutions. Activation of spiritual and creative potential of students, including future doctors, depends on many external and internal factors.

The purpose of the article is to reveal the essence of the "creative potential of the future doctor", to highlight the scientific approaches to understanding the phenomenon of creativity as one of the main concepts of the process of formation of the individual, outlining the factors of activating the creative potential of future doctors while studying them in higher medical educational institutions.

An extremely important factor in activating the creative potential of the personality of the future doctor is the introduction of new pedagogical technologies for the training of future doctors in higher medical educational institutions, as well as the direction of the medical education vector for the formation of a harmoniously and comprehensively developed personality, growth of creative activity and autonomy.

In terms of the conditions of modern economic processes, when the provision of medical services becomes a platform for high professional competition and new requirements for the physician's personality are put forward, the need to revitalize the spiritual potential of future physicians even during their studies in higher educational institutions, and hence the determination of factors of influence on this process, is increasing. As follows, the hygiene of spiritual health is just as necessary for life as physical health, so it is extremely important to teach the future physician to think creatively, to discuss, to express clearly and to prove their views, to look for the most optimal ways to solve the problem.

Keywords: *spiritual and creative potential, activation future doctor, professional education, creative self-realization.*